

Dimensiunea feminină a mișcării ecumenice

Alina Isac

obtained her MA in Gender Studies and Public Policies, SNSPA, Bucharest.

Mihai Albu

Expert at the CNCSAS, Bucharest, Romania. MA in Gender Studies and Public Policies, SNSPA, Bucharest.
E-mail: mihaialbu@yahaoo.com

This introductory paper analyzes the Orthodox, Catholic, and Protestant sects, which form the core of the Ecumenical movement. The development of the feminine problem in the ecumenical movement took shape in 1948, at the first Conference of the E.C.C., when Sarah Chakko presented a report on the place and role of women in church. Among the most important women's achievements we must mention: The International Day of Prayer, the creation of the Department on Cooperation of Men and Women in Church and Society (1954), and The Ecumenical Decade for Churches in Solidarity with Women (1988- 1998). Beyond the dogmatic and theological differences between the three sects and between the places that they assign to women, women's contribution to the development of the Ecumenic Movement is increasing.

Ecumenismul

Sensul originar al conceptului de «ecumenism» vizează, conform teologiei tradiţionale, universalitatea unui sinod al Bisericii creştine universale, universalitate ce asigura învăţăturii de credinţă elaborată de acel sinod un caracter normativ pentru întreaga creştinătate. Ecumenismul şi universalitatea reprezintă însă atribute sau sensuri ale Bisericii însăşi, precedând lucrarea şi orientarea expresiilor istorice ale sinoadelor. Ceea ce conferă decisiv universalitate Bisericii nu este atât întinderea ecumenică, spaţială, cât mai ales

KEY WORDS:

ecumenical movement, femininity, Christian Orthodox Church, Catholic Church, Protestant Church, achievements

adevărurile ortodoxe de credinţă, de învăţătură şi de viaţă creştină elaborate de sinoade şi acceptate de toţi creştinii. Mişcarea ecumenică se referă la o altă accepţiune a termenului, implicând «iniţiativele şi acţiunile organizate în favoarea unităţii creştinilor conform cu necesităţile diferite ale Bisericilor şi după împrejurări»[1].

Conturat în secolul al XVIII-lea, sub influenţa comunităţilor pietiste, ecumenismul trece în secolul al XIX-lea de la forma transconfesională la cea interconfesională prin conştientizarea dependenţei eficienţei misionarismului de realizarea unităţii creştine. Secolul al XX-lea a permis instituţionalizarea ecumenismului, factorul misionar fiind potenţat de nevoia prevenirii şi combaterii de către Biserici a consecinţelor nefaste ale războaielor, de tendinţele pentru unitate şi cooperare promovate de Liga Naţiunilor precum şi de eforturile îndreptate înspre unitate bisericească iniţiate în cercurile protestante. În 1948, la Amsterdam, este creat Consiliul Ecumenic al Bisericilor (CEB), definit drept o asociaţie frăţească a Bisericilor care îl acceptă pe Domnul Isus Cristos ca Dumnezeu şi Mântuitor. Legăturile de colaborare, întrajutorare şi rugăciune stabilite între diferitele Biserici au fost extinse în 1961 prin aderarea Bisericii Ortodoxe, în urma recunoaşterii dogmei Sfintei Treimi.

Mişcarea ecumenică antrenează în mod complex cele trei dimensiuni fundamentale ale ecumenismului: ecumenismul teologic, laic şi spiritual. Ecumenismul teologic implică dialogul între teologii aparţinând diferitelor confesiuni, dialog necesar formulării unei ecleziologii a comuniunii. Divergenţele doctrinare au fost atenuate prin înregistrarea unor puncte comune însă consensul nu a fost încă obţinut. Ecumenismul laic presupune angajarea dinamică, prin colaborare şi susţinere reciprocă, a creştinilor în diverse activităţi sociale, umanitare. Ecumenismul spiritual recunoaşte necesitatea metanoiei, a transformării interioare prin intermediul rugăciunii. Comunitatea de rugăciune a creştinilor consolidează parteneriatul ecumenic, voinţa de reconciliere şi unitate în adevăr. Idealul comuniunii între Cristos şi fiecare dintre credincioşi, al comuniunii între creştini şi la toate nivelurile şi între comunităţile locale, particulare, presupunând împărtăşirea credinţei, rugăciunii şi a cultului, a grijilor şi responsabilităţilor creştine, devine problematic în condiţiile divizării instituţionale a Bisericii[2]. Progresele ecumenice înregistrate în ultimele decenii în înţelegerea şi acceptarea unităţii Bisericilor în diversitate continua să aibă nevoie de o expresie instituţională publică. Conciliul al doilea de la Vatican, 1965, nu a reuşit să învie atitudinea ecumenico-universalistă a vechilor sinoade

ecumenice ; creştinismul, astăzi, prezintă cel puţin două ecumenisme sau catolicisme creştine, deşi la universalitate pot participa toate Bisericile întrucât toate poartă pecetea Duhului Sfânt care e pretutindeni.

Una din dificultăţile ecumenismului actual o constituie locul Bisericii Ortodoxe într-o Europa unită; excepţia grecească, în contextul tradiţiei «romanităţii» Uniunii Europene, nu e suficientă pentru a statua deschiderea spre creştinismul oriental. Declaraţiile Bisericii Ortodoxe, afirmând respectul faţă de limba şi tradiţiile specifice ale bisericilor surori şi idealul unităţii şi diversităţii în strălucirea Uni-Treimii dumnezeieşti, încurajează însă transcenderea limitărilor etnice şi culturale, deci şi opoziţia Orient-Occident.

În România, istoria constată, cu excepţia existenţei unor măsuri de interes economic său naţional, absenţa persecuţiilor religioase; domnitorii şi biserica au adoptat o atitudine de înţelegere şi toleranţă faţă de reprezentanţii şi credincioşii celorlalte culte creştine[3]. Ecumenismul local a urmărit atât un scop teologic, unitatea în Hristos sub diferite slujiri, cât şi naţional, asigurând edificarea civilizaţiei romaneşti. Disputele interconfesionale apărute după Revoluţia din 1989 au necesitat reglementări politice, juridice şi administrative adecvate garantării drepturilor şi libertăţilor religioase, intensificând totodată demersurile de stabilire a unui dialog spiritual.

Contribuţia şi problematica feminină în cadrul ecumenismului a luat o formă sistematică, "oficializându-se", în anul 1948 când Sarah Chakko a prezentat la prima Conferinţă a CEB-ul un raport despre rolul şi statutul femeii în Biserică în 58 de ţări. Totuşi, încă din secolul al XIX-lea, în ţările anglo-saxone s-a conturat şi dezvoltat o exegeză feministă a Bibliei. Pe de altă parte, Ziua mondială de rugăciune, cea mai cunoscută mişcare ecumenică a femeilor, a fost iniţiată în deceniul al 9-lea al secolului trecut, în cadrul organizaţiilor creştine de femei din Statele Unite, extinzându-se până în prezent în peste 170 de ţări, printre care şi România. Forţa de reconciliere a rugăciunii ecumenice a permis stabilirea şi optimizarea relaţiilor de cooperare şi solidaritate între creştinii/creştinele din ţări diferite. Implicarea dinamică a femeilor în ecumenism s-a concretizat în 1954, după a doua Adunare a CEB, prin crearea Departamentului cooperării între bărbaţi şi femei în Biserică şi societate. În 1975, la Nairobi, a fost adoptat un program de studiu pe tema "Femeile şi bărbaţii în Biserică», program ce a antrenat o serie de colocvii, seminarii şi conferinţe. Răspuns la iniţiativa Naţiunilor Unite, „Decada ecumenică a Bisericilor în solidaritate cu femeile", desfăşurată în perioada 1988 – 1998, a intenţionat reafirmarea adevărului biblic al binecuvântării

comune a bărbaţilor şi femeilor, a egalităţii şi responsabilităţii comune a acestora de a menţine şi sluji Biserica în lume. Proiectul a abordat probleme referitoare la dreptatea economică, la încurajarea şi susţinerea femeilor de a participa la viaţa Bisericii, precum şi tema luptei contra rasismului şi a violenţei domestice. Obiectivele iniţiale ale Decadei s-au materializat prin crearea unui cadru favorabil includerii femeilor în administraţie, în instituţiile ecumenice – mai ales în comitete sau consilii decizionale, oportunităţi privind accesul la învăţământul teologic, crearea unor reţele şi organizaţii care să permită afirmarea tinerelor femei, angajarea femeii în activitatea diaconală, programe educaţionale. Ecumenismul feminin a accentuat necesitatea participării plenare a fiecărui mădular al Bisericii, conform chemării şi capacităţii fiecărei persoane, ca şi precondiţie esenţială a creării comunităţii de dragoste, înţelegere şi respect între semeni.

Activitatea ecumenică a femeilor din România s-a manifestat încă din anii '70, prin sărbătorirea anuală de către femeile luterane a Zilei Mondiale a Rugăciunii. în 1990, graţie efortului femeilor reformate şi ortodoxe, mişcarea ecumenică a fost organizată sub forma Forumului Ecumenic pentru România, înregistrat oficial în 1998 şi cuprinzând 38 de regiuni din toată ţara (cu o reprezentare mai precară în Moldova). Scopul declarat al Forumului îl constituie promovarea credinţei vii bazată pe Biblia Bisericilor Creştine, trăirea unui creştinism autentic, evanghelic, crearea unui cadru pentru dialog şi acţiuni comune femeilor creştine din România, pentru încurajarea iniţiativelor de dezvoltare a păcii şi dreptăţii în spiritul toleranţei interconfesionale. Activitatea Forumului cuprinde organizarea ZMR (traducerea şi editarea anuală a textului pentru slujba de rugăciune, centralizarea colectelor), organizarea întâlnirilor ecumenice şi a unor cursuri de vară, propunând exerciţii spirituale şi de autocunoaştere pentru femei de toate vârstele şi confesiunile. Munca socială, ajutorarea substanţială a celor aflaţi în nevoi materiale şi spirituale, rămâne una din responsabilităţile centrale ale Forumului.

Ortodoxia și ecumenismul

Din perspectiva ortodoxă s-ar putea identifica patru coordonate esenţiale ale ecumenismului. Prima coordonată reprezintă unirea tuturor Bisericilor în integritatea învăţăturii apostolice mărturisită de Biserica nedivizată de la început. Bisericile creştine nu pot accede la unitate decât prin încadrarea lor deplină în tipologia apostolică, neîmpuţinată, prezentă nu doar în Noul Testament, ci în toată tradiţia rămasă de la Apostoli[4]. Mărturisirea Bisericii primare se consideră a constitui şi cel mai sigur criteriu de

interpretare a Noului Testament. Deşi se acceptă, până la un punct, interpretările personale sau corespunzătoare diferitelor tradiţii formate ulterior în creştinism, ele nu trebuie să anuleze esenţa tradiţiei apostolice sau să se contrazică între ele, ci să se întregească reciproc, fiecare legitimându-se prin revelarea unui alt sens implicat în mesajele complementare ale doctrinei creştine. De exemplu, afirmarea cultului liturgic ca şi necesitate pentru mântuire, simţul puternic al prezenţei lui Dumnezeu în lume şi al lucrării Duhului Sfânt în Biserica, proprii Ortodoxiei pot fi întregite de practicismul metodic al catolicismului şi valorizarea pozitivă a experienţei fiecărui individ, susţinute de protestantism. O altă condiţie pentru ca Biserica să rămână una şi apostolică este instituţionalitatea ei teandrică, mai precis, comunicarea harului şi întreţinerea vieţii de comuniune prin aceleaşi Taine, inclusiv ministeriul necesar pentru funcţia sacramentală şi pastorală, recunoscut de toţi membrii Bisericii.

A doua coordonată a ecumenismului face referire la sobornicitate ca unitate dogmatică în varietatea şi independenţa Bisericilor locale. Ecumenismul rezultat din sobornicitate afirmă şi actualizează toate valorile umane şi divine în lumina lui Hristos, încurajând asumarea lor de către fiecare creştin, într-o unitate în diversitate, în cadrul deschiderii exhaustive către lume.

A treia determinaţie prin care înţelege Ortodoxia ecumenismul recunoaşte existenţa lucrării lui Dumnezeu şi dincolo de frontierele Bisericilor. Bisericile sunt legate cu lumea prin umanitatea comună a membrilor lor şi a celorlalţi oameni, prin originarea lor în actul creator al lui Dumnezeu, prin sistemul unitar de raţiuni divine care îi susţine şi guvernează în mod solidar, cât şi prin unirea ontologică a lui Hristos ca om cu întreaga umanitate, antrenată în procesul de desăvârşire raţională şi spirituală, materializată în elevarea relaţiilor sociale.

Ultima coordonată ecumenică – apropierea doctrinară a Bisericilor prin deschiderea lor faţă de lume – vizează colaborarea creştinilor în vederea rezolvării problemelor contemporane. Activitatea externă, socială nu mai e percepută drept ignobilă, ci, în primul rând, ca mijloc de perfecţionare a experienţei spirituale creştine, de fortificare a raţiunii şi potenţare a dragostei şi responsabilităţii pentru semeni. Recunoaşterea solidarităţii umane şi cosmice în mântuire a permis înţelegerea mai acută a valorii comunităţii umane. O consecinţă a acestei perspective o constituie reconcilierile doctrinare: catolicismul a depăşit ideile statice despre natura umană, acceptând o natura mobilă, capabilă de dezvoltare, precum şi o natură cosmică angajată într-un proces de evoluţie indefinit. Protestantismul a abandonat şi el concepţia despre mântuire ca „sola fide” şi dispreţul faţă de

faptele umane, în esenţa lor considerate a fi toate păcătoase, recunoscând valoarea restauratoare a faptelor de slujire. La fel, individualismul protestant s-a apropiat de învăţătura originară creştină prin îndepărtarea de concepţia maniheistă asupra materiei, reacordându-i acesteia semnificaţia real pozitivă păstrată în Ortodoxie[5].

Pe plan local, în cadrul ecumenismului din România, s-a pornit de la temeiul teologic şi s-a încercat realizarea unei cunoaşteri reciproce cu ajutorul Conferinţelor teologice interconfesionale. Dialogul susţinut a permis statuarea unor poziţii comune ale teologilor români şi ale organismelor ecumeniste actuale. Respectând tradiţia bisericească de slujire a poporului, ecumenismul local a susţinut acţiunile de înfăptuire a dreptăţii sociale prin participarea activă la ameliorarea vieţii din România. Frăţietatea prezentă a Bisericilor şi cultelor s-a datorat deschiderii reciproce a acestora şi a fost consolidată de colaborarea istorică armonioasă şi îndelungată, precum şi de angajarea comună activă în menţinerea păcii din lumea întreagă. Astfel se explică apartenenţa şi inserarea activităţii Bisericii Ortodoxe Române în discuţiile tematice vizând egalitatea şi colaborarea organizată cu alte confesiuni şi popoare, mai concret – în marile organisme ecumenice creştine ale forurilor mondiale.

Totuşi, în acest punct, se impune precizarea existenţei unei atitudini negative a unor ortodocşi şi a unor biserici locale faţă de ecumenism, atitudine aflată în consonanţă cu scepticismul Bisericii Ruse, Ierusalimului şi Eladei asupra mişcării ecumenice. Polemicile gravitează în jurul tezei teologiei moderniste care afirmă existenţa Sfintelor Taine mântuitoare şi sfinţitoare şi în afara graniţelor Bisericii Ortodoxe, fapt ce coincide cu tratarea grupărilor eretice şi schismatice ca nefiind complet rupte de trupul Bisericii celei Una. O consecinţă a recunoaşterii harului, chiar dacă nu în plenitudinea sa, la nivelul Bisericilor eterodoxe constă în posibilitatea rugăciunii în comun cu eterodocşii şi chiar a Euharistiei.

Oponenţii ecumenismului nu admit nici o altă Taină săvârşită în afara Bisericii Ortodoxe ca fiind purtătoare a harului Duhului Sfânt, servind mântuirii celui ce o primeşte. Graniţele Bisericii lui Hristos sunt definite prin două condiţionări: credinţa adevărată şi unitatea euharistică, liturgică. În plus, canoanele opresc rugăciunea în comun cu ereticii şi schismaticii : actul rugăciunii fiind o mărturisire a adevărului de credinţă, o participare mistică la dumnezeire în baza credinţei credinciosului, în caz că credinţele diferă, se contrazic, cât de comună mai poate fi rugăciunea ?[6] „Legalizarea” preoţiei feminine, discuţiile referitoare la substituirea ideii de Dumnezeu –Tatăl prin ideea unei Zeiţe-mamă au

fost resimţite ca un atac al dogmei Sfintei Treimi, dogma vitală pentru credinţa Bisericii Ortodoxe.

Repudierea unor ortodocşi, în virtutea hotărârilor canonice, a oricărui contact cultic şi sacramental cu eterodocşii nu afectează – se precizează – misionarismul social, ospitalitatea creştină, bunăcuviinţa. Refuzul rugăciunii împreuna cu eterodocşii nu anulează legitimitatea şi oportunitatea rugăciunii *pentru* toţi oamenii; însă, dat fiind că „ în dogmă nu exista concesie", dezideratul minimului dogmatic devine inacceptabil pentru menţinerea purităţii credinţei ortodoxe. Deşi din 1920 Biserica ortodoxă a participat la crearea Mişcării ecumenice iar ulterior a aderat la Consiliul Ecumenic al Bisericilor, tendinţele naţionaliste actuale, cel puţin cele manifestate în spaţiul românesc, au ajuns să denunţe în ecumenism „panerezia" secolului XX.

Rolul și imaginea femeii în Ortodoxie

Contrar practicilor şi mentalităţilor adesea misogine, desfăşurate cotidian în spaţiul Ortodoxiei, analiza Evangheliei relevă tratamentul imparţial pe care Isus l-a aplicat femeii în calitate de persoană umană reflectând în egală demnitate chipul lui Dumnezeu. Aşa cum specifică în exegeza sa Anca Manolache, invocarea unor texte trunchiate şi ignorarea gesturilor şi atitudinii lui Hristos în varii situaţii, au permis o interpretare masculinizată a doctrinei creştine[7]. Fără a le blama sau dispreţui, Isus depăşeşte uzanţele iudaice angajând convorbiri cu femei păcătoase, cu femeia samarineană sau canaaneană, expunându-se contactului cu „necurăţia" bolnavei şi preţuind banul „văduvei". Atitudinea femeilor la Crucificare şi la mormântul Domnului, plină de iubire, curaj şi smerenie contrastează cu confuzia ucenicilor; revelarea învierii şi înălţării în faţa Mariei Magdalena şi însărcinarea femeilor cu propovăduirea vestei cele bune reabilitează femeia şi clarifica rolul său soteriologic. Fiinţarea în trup bărbătesc şi comportamentul feminin al lui Isus restaurează echilibrul între cele două entităţi constitutive ale umanităţii; preeminenţa legii iubirii, blândeţii, iertării, ascultării în creştinism coincide nu întâmplător cu reevaluarea virtuţilor feminine.

Mariologia ortodoxă resemnifică antropologia creştină; natura umană comună a Mariei, după contactul direct cu Persoana Logosului care Se sălăsluieşte în ea, devine o stare superioară noua, o natură îndumnezeită în care păcatul a murit. Fecioara Maria devine reprezentantul moral al conştiinţei omenirii în pregătirea mântuirii obiective[8]. Omul Maria răspunde în locul perechii adamice, dar în direcţia contrară, în sensul redempţiunii, al restaurării libertăţii umane. Consimţământul, „fiat"-ul dat de Maria

este universal; liberul ei arbitru funcţionează pentru că este persoana umană în care natura umană este personalizată feminin. Prin actul Întrupării femeia este ridicată la nivelul pierdut de Adam; ea este cea care permite ca, prin iubire, firea umană să vibreze la chemarea divină. Deşi Hristos este, ontologic, simbolul naturii umane nepersonale, natura aceasta personalizată/enipostaziată în Logos actualizează decisiv valenţele pozitive ale feminităţii.

Polemicile din cadrul ecumenismului referitoare la problematica feminină au tins adesea să „rezume" rolul femeii la acela asumat de Maica Domnului în Biserică – de mamă, de educatoare a copiilor, susţinătoare a actelor caritabile. Faptul că Maria nu a fost nici apostol, nici preot nu obnubilează semnificaţia religioasă a femeii; făcând abstracţie de explicaţiile conjunctural istorice, imposibilitatea asumării unei funcţii majore, active a femeii în Biserică a fost elucidata de către teologi din perspectivă soteriologică.

Paul Evdokimov iniţiază demersul cognitiv de explicitare a naturii arhetipului feminin şi a harismelor aferente prin reamintirea modului în care este concepută firea umana în hristologia patristică. Modelul – arhetip, cu chipul dumnezeiesc pecetluit în el, „nu mai este parte bărbătească şi parte femeiască" sau, altfel spus, reprezintă fuziunea originara încă nediferenţiată a elementelor masculine şi feminine. Reciprocitatea constitutivă a omului adamic reflectă comuniunea divină în comuniunea umană, fiecare fiind făcut „faţă-către-faţa" celuilalt, „în fata" celuilalt"[9]. Scindarea petrecută în structura finită umană atrage după sine separarea de Dumnezeu; unul iniţial este rupt şi elementele constitutive sunt exteriorizate, polarizate în masculin şi feminin, împovărate de atracţie şi repulsie. Sfâşierea comuniunii transformă totul în obiect, facilitând dezvoltarea conştiinţei de tip stăpân-sclav, antrenata în perceperea femeii ca şi obiect al plăcerii sau al puterii despotice a bărbatului. Astfel, conchide Evdokimov, diferenţierea între masculin şi feminin nu e condiţionată fiziologic sau psihologic ci, în primul rând, spiritual; ea reiese din misterul viu care înglobează fiinţa umană în integralitatea ei. Dacă omul trebuia rănit şi corupt în latura sa cea mai sensibilă la comuniunea divină, ispitirea Evei coincide cu ispitirea principiului religios al naturii umane.

In consecinţa, relaţia dintre femeie şi mântuire se clarifică în lumina interpretării mântuirii ca şi adoptare, înfiere, dată fiind centralitatea categoriei religioase a paternităţii. Paternităţii divine, calificativ al fiinţei lui Dumnezeu, care îl naşte pe Fiul îl purcede pe Duhul Sfânt, îi corespunde direct maternitatea feminina ca specificitate religioasa a firii umane. Sensibilitatea aparte fata de spiritualul pur se exprima prin femeie; sufletul feminin este mai

aproape de izvoarele Facerii. Fecioara Maria devine chipul cosmic al nativităţii şi chipul înţelepciunii lui Dumnezeu; prin ea spiritualitatea feminină apare sofianică şi intens corelată cu Duhul Sfânt. Ambivalenţa chipului Evei – cel luminos şi cel întunecat - îşi găseşte corespondenţa în cele doua femei ale Apocalipsei: femeia înveşmântată în Soare, simbol al Noului Ierusalim şi abisul demonic al desfrânatei Babilonului. Întruchipare a elementului religios, prin femeie omenirea accede la rău şi tot prin ea primeşte făgăduinţa mântuirii, mesajul naşterii Izbăvitorului. Contrariul dintre masculin şi feminin, pentru a nu se transforma în contradicţie disperată, poate fi reevaluat ca şi complementaritate a unei singure unităţi supreme. Astfel, instinctul matern este cel al izvorului din care provin toate, alfa iar instinctul patern este cel al ţelului către care se îndreaptă toate, omega.

Dacă persoana umană a Născătoarei de Dumnezeu reprezintă corespondentul – în planul arhetipal al sfinţeniei, al omenescului desăvârşit – persoanei dumnezeieşti a lui Cristos, problema preoţiei femeii capătă alt înţeles prin raportare la harismele atribuite femininului şi masculinului. Puterea sacerdotală incumbă o funcţie masculină de martor, de sfinţire şi transformare a elementelor mundane în Împărăţie. Femeia nu poate fi preot fără sa se trădeze pentru că ea e chemată să-şi împlinească Preoţia Împărătească prin fiinţa ei, prin natura ei, conform stării ei harismatice[10]. Legata prin însăşi structura sa ontologică de Duhul Sfânt, femeia participa la arhetipul Eva-Viaţă, cea care dă viaţă, salvează, ocroteşte fiecare componentă a creaţiei masculine; slujirea ei nu se înfăptuieşte prin funcţii, ci prin firea sa. Mai mult, continua Evdokimov, Fecioara Maria, în virtutea castităţii sale ontologice, devine garant al harismei materne a femeii – atunci când ea devine cu adevărat o „făptura nouă" – de a-L naşte pe Hristos în orice fiinţă umana prin puterea Duhului Sfânt. Implicaţiile ecumenice ale mariologiei se conturează astfel mai clar: intimitatea aproape înnăscută a femeii cu tradiţia, rolul său major în asigurarea continuităţii vieţii datorată sfinţeniei lăuntrice şi puterii smereniei poate redresa ecumenismul actual, încă puternic tributar spiritului masculin şi de aceea prea puţin liturgic.

Masculinul şi femininul sunt antinomice, incompatibile şi nu devin complementare decât în ordinea harului, în Hristos, în urma unui proces de convertire spirituală reciprocă. Reconstituirea lui Adam ca unitate arhetipala implica plenitudinea coincidentei celor opuse prin natura lor, integrarea Sfintei Fecioare şi a Sfântului Ioan în Hristos. Aceasta unitate e prefigurata în cei doi poli ai oricărui suflet: fiecare este deodată „roaba şi prietenul Mirelui"[11]. Totuşi, fiecare suflet aparţine preemi-

nent propriului său tip, diferenţiat incontestabil de harisme distincte. Pentru femeie, harisma fundamentală o constituie, în cuvintele Sfântului Apostol Petru, „zămislirea omului cel tainic al inimii"; prin intuirea concretului şi a viului, luminată de relaţia nemijlocită cu Duhul Adevărului, femeia are capacitatea nereflectată de a pătrunde direct în existenta altcuiva şi de a sesiza inefabilul persoanei umane. În puritatea ei luminoasă, femeia este ca o oglindă care reflecta faţa bărbatului, îl face să se descopere pe el însuşi şi prin aceasta îl corectează. Slujirea feminina, conchide Evdokimov, se exprimă cel mai bine în comuniunea euharistică şi starea de sfânt; datorită instinctului matern pentru care orice obiectivare este organic imposibilă, femeia umanizează şi personalizează lumea, o salvează de la alienare, transmiţând – în cursul iniţierii pedagogice – simţul sacrului şi celorlalte fiinţe. Altfel spus, mântuirea lumii inaugurata de „fiat"-ul Mariei e dependentă şi de slujirea femeii implicată în harismele ei.

Catolicismul și ecumenismul

Deşi teologii romano-catolici identifică originile ecumenismului în sinoadele unioniste de la Lyon (1274), Constanţa (1414) şi Florenţa (1430), totuşi aceste întruniri au fost bilaterale (catolici-ortodocşi) şi nu ecumenice. Conciliul Vatican II, din 1959, întrunind Bisericile catolică, ortodoxă şi protestantă, al cărui caracter „ecumenic" sau „general" constituie încă subiectul unor dispute aprinse, a consolidat, cel puţin simbolic, fraternitatea interconfesională. Teoretizarea deja instituţionalizată referitoare la puterea cvasiabsolută a Papei ar fi putut să interpreteze ca surprinzător evenimentul conciliar dacă nu ar fi fost anticipat de anumite orientări ale dinamicii religioase globale. „Mişcarea biblică", însoţită de experienţa unei exegeze critice, „mişcarea liturgică" - izvorâta din dorinţa de a aprofunda şi conştientiza semnificaţiile ceremoniilor – şi „mişcare ecumenică", semn al voinţei comune a creştinilor de a participa la realizarea unităţii Bisericii universale, toate acestea au prefigurat reformele adoptate ulterior de Conciliu[12].

Semnalăm dintre textele votate cu acest prilej pe acelea relevante prin valenţele lor ecumenice: declaraţia asupra libertăţii religioase, recunoaşterea unei autenticităţi creştine Bisericilor necatolice, evidenţierea responsabilităţii laicilor în viaţa Bisericii şi a vocaţiei creştinilor de a se implica activ, solidar în rezolvarea problemelor comunităţii umane, reforma liturgică (trecerea de la limba latină la limbile naţionale). Crizele societăţii care au succedat Conciliului Vatican II au favorizat o receptare, daca nu ostilă, cel puţin controversată a tezelor proclamate. Dincolo de apariţia unei

comunităţi schismatice în cadrul Bisericii catolice, au existat contestări ortodoxe ale afirmaţiilor de tip doctrinar şi reticente în a pune în aplicare deciziile pastorale. Accentul Vaticanului pus pe practica comuniunii a fost interpretat drept indiferentism dogmatic; realizarea comuniunii în Taine, privată de o elucidare prealabilă a distincţiilor doctrinare, risca doar a justifica posibilitatea îmbinării unei credinţe catolice cu un rit oriental. În acest context, Biserica ortodoxă a afirmat necesitatea unui progres simultan în concilierea dogmatică şi comuniunea practică, reclamând renunţarea la uniatism şi abandonarea inflexibilităţii catolicismului în problema primatului şi a infailibilităţii papale.

În 1993, la Balamand, Comisia mixtă internaţională pentru dialogul teologic între Biserica Romano-Catolică şi Biserica Ortodoxă a semnat un document istoric de colaborare şi consens în vederea restaurării unităţii. Excluderea pentru viitor a oricărui prozelitism şi a oricărei voinţe de expansiune catolică în detrimentul Bisericii ortodoxe şi afirmarea disponibilităţii Bisericilor ortodoxe autocefale de a participa la dialogul teologic reprezintă clarificări statuate de acest document, favorabile deschiderii ecumenice şi întăririi sobornicităţii şi colegialităţii sinodale.

Referitor la trăsăturile esenţiale ale Bisericii şi ale misiunii ei, catolicismul reafirma ca Biserica e una, sfântă, catolică şi apostolică şi identifica această Biserică unică a lui Cristos cu Biserica catolică, guvernata de urmaşul lui Petru şi de episcopii aflaţi în comuniune cu el, deşi este recunoscută, în afara organismului ei vizibil, existenţa a numeroase elemente de sfinţire şi adevăr. Decretul despre Ecumenism al Conciliului Vatican II explicitează: „Numai prin Biserica Catolică a lui Cristos, care e instrumentul general de mântuire, poate fi dobândită toată plinătatea mijloacelor de mântuire". Deşi exista o diversitate de daruri, funcţii, stări şi moduri de viaţă între membrii Bisericii, ele sunt integrate în comuniunea eclezială după cum şi varietatea popoarelor şi a culturilor este cuprinsa în Poporul lui Dumnezeu. Principiul unităţii Bisericii este asigurat de Sfântul Duh şi de întemeierea sa întru Cristos; mărturisirea credinţei apostolice, celebrarea comună a cultului divin, succesiunea apostolică prin sacramentul preoţiei sunt legăturile vizibile ale comuniunii. Cunoaşterea frăţească reciprocă, formarea ecumenică a credincioşilor, preoţilor, dialogul dintre teologi şi întâlnirile între creştinii diferitelor Biserici şi comunităţi, colaborarea între creştini în diferitele domenii ale slujirii oamenilor constituie alte modalităţi de a desăvârşi unitatea Bisericii.

Catolicitatea Bisericii semnifică „universalitatea" ei în două sensuri: „după

totalitate" şi „după integralitate". Biserica este catolică deoarece în ea e prezent Cristos şi pentru că e trimisă în misiune de Cristos către toţi oamenii iar Bisericile catolice sunt pe deplin catolice prin comuniunea cu Biserica Romei în virtutea originii sale deosebite. Biserica universală nu se rezuma la o simpla însumare de Biserici particulare, ci, mai degrabă, se înrădăcinează într-o varietate de elemente culturale, sociale şi umane, rămânând universală prin vocaţie şi misiune. Totuşi, exprimarea plinătăţii catolicităţii în realitatea însăşi a vieţii este supusă unor complexe dificultăţi.

Şi în România, conform „Codului canoanele Bisericilor orientale", este încurajată participarea cu competenţă la opera ecumenică trezită de darul Spiritului Sfânt. Promovarea unităţii între toate Bisericile orientale se poate realiza prin rugăciune, prin exemplul vieţii, prin fidelitatea faţă de tradiţiile vechi, potenţarea cunoaşterii reciproce şi „prin colaborarea şi aprecierea fraterna a lucrurilor şi sufletelor"[13]. Iniţiativele mişcării ecumenice se preconizează a fi susţinute de constituirea unei comisii de experţi în probleme de ecumenism, în cadrul fiecărei Biserici, în consonanţă cu normele speciale de drept particular instituite de Scaunul Apostolic Roman pentru Biserica universală. De asemenea, este stimulată şi apreciată cooperarea credincioşilor catolici cu ceilalţi creştini în probleme precum: operele de caritate şi dreptate socială, apărarea demnităţii umane şi a drepturilor sale fundamentale, promovarea păcii, comemorarea zilelor patriei şi sărbătorile naţionale. Concretizarea demersurilor ecumenice întimpină însă suficiente obstacole în procesul de nuanţare optimă a demersului teologic astfel încât sa fie eludate pericolele falsului pacifism, al indiferentismului sau al excesului de zel.

Rolul și imaginea femeii în catolicism

Antropologia creştină catolică e definită de încrederea în factorul uman, în posibilităţile şi responsabilităţile date oamenilor înşişi de către divinitate. Prin urmare, păcatul, deşi perverteşte chipul lui Dumnezeu în om, nu îl distruge complet şi nici nu anulează libertatea umană. Afirmarea tezei gratuităţii mântuirii, a rolului harului în economia izbăvirii nu dizolvă semnificaţia meritelor umane întrucât acţiunile bune pe care le poate iniţia omul constituie ele insele un fruct al binecuvântării. Un alt aspect al optimismului catolic vizează recunoaşterea rolului şi a contribuţiei operei oamenilor la edificarea Împărăţiei lui Dumnezeu cat timp e respectata conformitatea cu planul divin revelat în Evanghelie. în plus, persoana umana, după moarte, poate avea speranţa şi încredinţarea că va accede la dimensiunea plenara a umanităţii

sale în virtutea actualizării depline a puterii Duhuli Sfânt. O relaţie privilegiată se poate instaura prin comuniunea dintre cei sanctificaţi, în special dintre Fecioara Maria şi cei ramaşi în lumea aceasta.

Revelatorie pentru viziunea catolică este şi credinţa că instituţia bisericească sau instituţiile de solidaritate umane, societăţile frăţeşti construite pentru combaterea nedreptăţilor, anticipă sau chiar permit stabilirea Împărăţiei lui Dumnezeu în lume. Rolul soteriologic al Bisericii, una din consecinţele prezentei Duhului Sfânt în ea, nu se limitează la construirea cadrului în care ar acţiona numai Dumnezeu, ci demonstrează o eficienţă reală în realizarea planului divin. Pentru catolicism, Biserica istorică este ea însăşi „tainică", este în acelaşi timp chip şi prezenta a trupului lui Hristos, ea este trupul lui Hristos „deja şi nu încă".

Referitor la relaţia bărbat – femeie, catolicismul, ca şi ontologie afirma predestinarea omului de a reproduce chipul Fiului lui Dumnezeu făcut om astfel încât Cristos sa fie Întâiul născut între mulţi fraţi şi surori. Starea paradisiacă numită „dreptatea originară" era definită de armonia interioară a persoanei umane, armonia dintre bărbat şi femeie – armonia cuplului primordial răsfrângându-se asupra întregii creaţii. Femeia şi bărbatul sunt creaţi, voiţi de Dumnezeu intr-o perfecta egalitate ca persoane umane, cat şi în fiinţa lor de bărbat şi femeie. Ambele sexe sunt, cu o identică demnitate, „după chipul lui Dumnezeu", „perfecţiunile" lor reflectând înţelepciunea şi bunătatea Creatorului. Făcuţi „unul pentru celalalt", fără a fi „incompleţi', ei sunt destinaţi unei comuniuni de persoane, în care fiecare poate fi „ajutor" pentru celalalt, fiindcă sunt în acelaşi timp egali ca persoane şi complementari ca bărbat şi femeie. Cooperând în chip unic la opera divină, femeia şi bărbatul, ca soţi şi părinţi, au sarcina de a transmite urmaşilor viaţa umană.

Eva, în pofida neascultării ei, a primit făgăduinţa unei descendenţe care va avea puterea de a învinge Răul şi de a fi mamă a tuturor celor vii. Misiunea decisivă a Mariei a fost însă pregătită de aceea a femeilor sfinte; Dumnezeu alege, contrariind aşteptările umane, ceea ce era considerat slab şi neputincios pentru a-şi demonstra fidelitatea faţă de făgăduinţă: Sara devenită mamă, Ana, Debora, Ruth, Iudita. Dogma Neprihănitei Zămisliri, proclamata în 1854, susţine însă răscumpărarea Mariei încă din primul moment al zămislirii ei, printr-un har şi un privilegiu unic al divinităţii. Catolicismul considera ca, daca n-ar fi fost pe deplin purtata de harul divin, Maria n-ar fi putut da consimţământul liber al credinţei ei. Aceasta teză a complicat relaţia dintre femeia catolică obişnuită şi Fecioara Maria, adâncind diferentele ontologice existente între cele două şi

periclitând eficienţa funcţionării Mariei ca şi model feminin. Oricum, prin ascultarea credinţei, Maria a „devenit cauza de mântuire pentru sine şi pentru întreg neamul omenesc", nefiind împiedicată de vreun păcat, oferindu-se total pe sine persoanei şi lucrării Fiului său[14].

Maternitatea divină şi virginală a Mariei e potenţată de maternitatea sa spirituală care se extinde la toţi oamenii pe care Isus a venit să-i mântuiască. Maria este Fecioară pentru că virginitatea ei e semnul credinţei ei neclintite şi al dăruirii ei totale faţă de voinţa divină şi e în acelaşi timp Mamă întrucât e figura şi cea mai desăvârşită realizare a Bisericii. Rolul Mariei fata de Biserica este inseparabil de unirea ei cu Cristos şi decurge direct din ea; prin aderarea ei deplină la lucrarea răscumpăratoare a Fiului ei, ea devine modelul credinţei şi al iubirii, constituind chiar prototipul Bisericii. Redând sufletelor viata supranaturală, chiar şi după ridicarea ei la cer, maternitatea Mariei continuă să se manifeste în ordinea harului, fiind astfel invocata sub titlurile de Apărătoare, Sprijinitoare, Ajutătoare, Mijlocitoare. Marie, icoana eshatologică a Bisericii, ii este închinat un cult deosebit, influenta sa mântuitoare întemeindu-se pe mijlocirea lui Cristos.

Pentru aprofundarea dimensiunii materne a Bisericii devine indispensabila realizarea legăturii personale a preotului cu Mama Mântuitorului, ai cărei fii adoptivi am fost cu toţii hărăziţi de pe Golgota. Parte esenţială a spiritualităţii catolice, cultivarea unei spiritualităţi mariane sănătoase este îndeplinită prin dobândirea unei cunoaşteri complete şi exacte a doctrinei Bisericii despre Fecioara Maria, alimentarea unei iubiri autentice fata de Mama lui Cristos, dezvoltarea capacităţii de comunicare a iubirii pe care o are Maria fata de oameni.**16** Formarea intelectuala, spirituala şi pastorala a preoţilor catolici şi a tuturor sufletelor devotate Bisericii şi lui Dumnezeu implica raportarea la modelul Mariei, mai precis, imitarea în virtuţi şi sfinţenie, admiraţie pentru acceptarea supusă a menirii sale, seninătatea în toate circumstanţele vieţii. Viziunea corectă asupra femeii, a demnităţii persoanei şi a valorilor intrinsece feminine ar trebui să constituie un corolar al acestui tip de educaţie.

Aspirând la actualizarea modelului Mariei prin concretizarea comunităţii de credinţa, de speranţa şi iubire, familia creştina, ca şi Biserica familiala, constituie o realizare specifica a comuniunii ecleziastice. Comuniunea conjugala, semn şi imagine a comuniunii dintre Tatăl şi Fiul în Duhul Sfânt, deoarece Dumnezeu, creând umanitatea bărbatului şi a femeii după chipul Sau, a întipărit în ea vocaţia şi deci capacitatea şi responsabilitatea corespunzătoare pentru iubire şi comuniune. Prin urmare, membrii familiei sunt persoane egale în demnitate, revenindu-le o diversitate de răspunderi, drepturi şi îndatoriri ;

armonia cuplului şi a societăţii depinde major de modul în care sunt trăite între sexe complementaritatea, nevoia unuia de celalalt şi sprijinul reciproc. Strict doctrinar, femeii i se oferă egalitate ca şi valoare personala şi în toate drepturile ce decurg din aceasta. Reprezentanţii ambelor sexe, înzestraţi identic cu suflet raţional, având aceeaşi natură şi aceeaşi origine, răscumpăraţi în mod egal de jertfa lui Cristos, chemaţi să participe la aceeaşi fericire divină, nu pot fi decât egali în esenţă. Diferenţele constatate între ei aparţin planului lui Dumnezeu şi sunt destinate să încurajeze iubirea, împărtăşirea, bunăvoinţa şi îmbogăţirea reciprocă.

Protestantismul și ecumenismul

Teologii protestanţi identifica originile ecumenismului în secolul XVI, asociind eforturile organizatorice dintre anii 1517 – 1948 cu mişcarea ecumenică. Pot fi distinse doua etape ale ecumenismului protestant: ecumenismul intern şi ecumenismul actual, conceput ca solidaritate şi apropiere între creştini. Secolul al XIX-lea este definit de dinamica internaţionalelor protestante dintre care Uniunile Creştine ale Tinerilor (YMCA) vor include, într-o ramura a sa, în 1895, cu titlu individual, catolici şi ortodocşi. După primul război mondial sensul ecumenismului se nuanţează prin reconcilierea vizata între creştinii de diferite confesiuni. Iniţiativele protestante se soldează cu o enciclica a Vaticanului (1928) prin care acesta condamna ecumenismul iar Bisericile protestante (hegemonice şi majoritare) şi ortodoxe se grupează în doua mişcări ecumenice. Consiliul Ecumenic al Bisericilor, constituit definitiv în 1948, e rezultatul fuzionării mişcării creştinismului practic, centrat pe unitatea creştinilor în fapte concrete şi participarea la procesul de ameliorare al societăţii, şi a mişcării „Credinţă şi Constituţie”, axată pe analize doctrinare şi structurale.

Recunoaşterea, în Decretul despre ecumenism al Vatican II, principiilor creştine ale protestantismului a făcut posibila instituţionalizarea ecumenismului catolico-protestant. Întrunirile interconfesionale mixte şi constituirea diferitelor grupuri sau mişcări bazate pe colaborarea catolicilor şi protestanţilor au fost susţinute în paralel de aprofundarea teologică a dialogurilor doctrinare. Deşi problemele de etica socială au unificat cele doua confesiuni, animozităţile născute de centralizarea instaurata de Roma şi ataşamentul fata de identitatea protestantă s-au repercutat negativ asupra dezideratelor ecumeniste. Activitatea Consiliului Ecumenic al Bisericilor, grupând un ansamblu de aproximativ trei sute de biserici, altele decât Biserica catolica romana, iniţiază însă

permanent contacte cu Biserica catolica. Colaborarea datorata prezentei observatorilor catolici la întrunirile ecumenice s-a concretizat prin crearea consiliilor creştine ale Bisericilor la nivel naţional sau regional[15].

Prima Conferinţa panortodoxa de la Rodos, 1961, a dinamizat dialogul teologic dintre Ortodoxie şi Protestantism; în România, aceste demersuri de cunoaştere reciproca au fost materializate în cadrul conferinţelor teologice interconfesionale la care au participat ortodocşi, luterani, reformaţi şi unitarieni. Daca prima reuniune de dialog bilateral a Bisericii Ortodoxe Romane cu Biserica Evanghelica din Germania a avut loc la Goslar, în 1979, ea a fost consolidata de curând de un al doilea dialog, la Iaşi, în 1980. Reuniunile ortodoxo-reformate de la Debreţin şi Budapesta au inclus contribuţii notabile ale reprezentanţilor ortodocşi romani. Conflictele, ivite după 1989, dintre Ortodoxie şi Biserica reformata din Transilvania, argumentate de interese politice, au tulburat aspiraţiile ecumeniste, dar fiind totuşi în curs de diminuare prin vizita Patriarhului României la Budapesta[16].

Rolul și imaginea femeii în protestantism

Radicalismul protestant a fost structurat în jurul celor trei principii majore ale Reformei: numai Dumnezeu, numai Scriptura, numai harul, fiind ulterior diversificat printr-o multitudine de contaminări generale politice, economice şi culturale. Esenţială pentru protestantism este aserţiunea conform căreia Dumnezeu se face cunoscut fiecăruia numai prin Sfânta Scriptură. Absenţa unui preot intermediar între Dumnezeu şi fiinţa umană desacralizează preoţia şi contestă infailibilitatea Bisericii. Relativitatea tuturor Bisericilor existente se explică prin distincţia dintre Biserica vizibilă (instituţie condiţionată istoric şi geografic) şi Biserica nevăzută (Trupul lui Cristos ca şi o taina divină). Consecinţe: nici o creatură nu poate fi obiect de adoraţie sau rugăciune – nici Maria (care a avut şi alţi copii după Isus), nici sfinţii. Diferenţa dintre pastor şi laici nu e una de esenţa, ci rezidă în specializarea, funcţia aparte îndeplinită de primul, dar care poate fi asimilată şi de laici. De aceea *majoritatea Bisericilor protestante actuale admit femei-pastor* şi persoane căsătorite.

Sacralitatea, în viziunea protestantismului intelectualist, este centralizată de Biblie; autoritatea Scripturii devine imperativă prin epurarea religiei de gesturile liturgice şi de semnificaţia structurii ecleziale. Trebuie să remarcăm că, sub influenţa ecumenismului, liturghiile aparţinând unor anume tradiţii protestante prezintă suficiente asemănări cu cea catolică. În general, rolul Bisericii se rezumă la

predicare: în virtutea fenomenului de intertextualitate, Scriptura poate fi propriul ei interpret. În pofida acestor supoziţii teoretice, la nivel practic, varietatea interpretărilor biblice ajung să distanţeze serios diferitele biserici protestante.

Antropologia protestantă pare a afirma o pasivitate integrală a fiinţei umane din perspectiva mântuirii: credinţa nu poate fi obţinută decât prin harul lui Dumnezeu iar toate acţiunile pioase sunt zadarnice, individul neputând accede la sfinţenie decât prin binecuvântare divina. în aceeaşi linie de idei, sfintele taine sunt doar simboluri ale harului dumnezeiesc şi nu au valoare decât dacă sunt primite cu credinţă. Morala protestantă capătă astfel un caracter fundamental teologic: rolul creştinului este de a aduce oamenii pe calea mântuirii ca semn al gratitudinii sale faţă de propria sa îndreptare. Mai particular, morala sexuală şi conjugală a fost revalorificată prin Reforma. Daca divinitatea a creat fiinţa umană sexuată, sexualitatea nu e considerată malefică, rea în sine, ci doar în condiţiile neasocierii ei cu dragostea şi disciplina. În virtutea asocierilor simbolice a femeii cu natura, pasiunea, naturalul, trupescul, aceasta concepţie se repercutează pozitiv asupra demnităţii ontologice a femeii şi femininului. Abordarea unor probleme precum divorţul, contracepţia, avortul, experimentele genetice, exprimă o viziune îndepărtata de spiritul catolic, fiind mai aproape de individualismul şi respectul faţă de drepturile omului manifestate în modernitate.

NOTE

[1] „Religiile lumii" - Jean Delumeau, Humanitas, Bucureşti, 1996, p. 111

[2] „Ecumenismul. Factor de stabilitate în lumea de astăzi" – Petru I. David, Gnosis, Bucureşti, 1998, p. 210.

[3] idem, p. 305.

[4] idem, p. 315.

[5] „Despre ecumenism: origini, esenţa, deziderate", în „Scara", anul III, decembrie 1999, editata de Asociaţia Romana de Antropologie Audio-Vizuala, pp. 59-60.

[6] „Problematica feminină în Biserica lui Hristos" – Anca Manolache, Editura Mitropoliei Banatului, Timişoara, 1994, pp. 87-88.

[7] idem, p. 100.

[8] „Femeia şi mântuirea lumii" - Paul Evdokimov, Christiana, Bucureşti, 1995, p. 148.

[9] idem, p. 222.

[10] „Codul Canoanelor Bisericilor Orientale", Presa Universitara Clujeana, 2001, pp. 469-471

[11] idem, p. 259.

[12] „Catehismul Bisericii Catolice", Arhiepiscopia Romano-Catolica de Bucureşti, 1993, p. 88.

[13] „Codul Canoanelor Bisericilor Orientale", Presa Universitara Clujeana, 2001, pp. 469-471.

[14] idem, p. 114.

[15] „Preoţi pentru mileniul trei" – Pr. Dr. Ioan Mitrofan, Editura Arhidiecezei „Buna Vestire", Blaj, 2001, p. 84.

[16] idem, p. 187